

workers at small enterprises are substantiated. The peculiarities of personnel management of a small enterprise are singled out, the main of which were defined: flexible labor organization, high professional competence and polyvalence of personnel and increased requirements to the professional and personal qualities of the employee.

Recommendations are proposed to improve the effectiveness of each stage of personnel management in small businesses.

management personnel, small businesses, stages of management

Одержано (Received) 28.03.2017

Прорецензовано (Reviewed) 04.04.2017

Прийнято до друку (Approved) 29.05.2017

УДК 331.556.4

М.Д. Романюк, проф., д-р екон. наук, заслужений діяч науки і техніки України

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ, Україна

З.В. Смутчак, доц., канд. екон. наук

Кіровоградська льотна академія Національного авіаційного університету, м. Кропивницький, Україна

Міграція наукових кадрів та заходи її зменшення з метою збереження інтелектуального потенціалу України

В статті розглядається інтелектуальна міграція, як різновид еміграції трудових ресурсів потенціалу України. Визначено основні причини процесу поширення інтелектуальної міграції та її наслідки. Проаналізовано характер еміграції науковців та основні напрями міграційних переміщень висококваліфікованих кадрів України за роки державної незалежності. Запропоновано основні заходи з метою зменшення обсягів інтелектуальної міграції.

міграція, інтелектуальна міграція, наукові кадри, академічна мобільність, еміграція населення, міграційний рух

М.Д. Романюк, проф., д-р екон. наук, заслуженный деятель науки и техники Украины

Прикарпатский национальный университет имени Василя Стефаника, г.Ивано-Франковск Украина

З.В. Смутчак, доц., канд. екон. наук

Кировоградская лётная академия Национального авиационного университета, г. Кропивницкий, Украина

Миграция научных кадров и мероприятия по ее уменьшению с целью сохранения интеллектуального потенциала Украины

В статье рассматривается интеллектуальная миграция, как разновидность миграции трудовых ресурсов потенциала Украины. Определены основные причины процесса распространения интеллектуальной миграции, а также ее последствия. Проанализирован характер эмиграции научных работников и основные направления миграционных перемещений высококвалифицированных кадров Украины в годы государственной независимости. Предложены мероприятия с целью уменьшения объемов интеллектуальной миграции.

миграция, интеллектуальная миграция, научные кадры, академическая мобильность, эмиграция населения, миграционные движения

Постановка проблеми. На початку ХХІ століття, як і протягом всього періоду з часу набуття Україною статусу незалежної держави, вплив міграційних компонентів на розвиток та стабільність громадянського суспільства був і залишається досить вагомим. Сьогодні особливо важливим є те, що і в найближчій перспективі їх вплив значно посилиться. Після розпаду СРСР та здобуття Україною незалежності, інтенсивність, характер, спрямованість міграційного руху населення кардинально змінилися, завдяки чому країна відкрилася до світу, а її громадяни набули право на свободу пересування. Аналіз та врахування сучасних міграційних тенденцій у нашій державі і, зокрема, масових міждержавних міграційних переміщень в контексті участі

України в європейському та світовому міграційному просторі розглядається як один із важливих чинників формування власної національної політики. Особливу загрозу соціально-економічному розвитку країни та сталому розвитку суспільства становить інтелектуальна міграція, оскільки формування висококваліфікованих наукових кадрів, нагромадження інтелектуального капіталу, збільшення науково-технічного потенціалу країни є одним із важливих факторів економічного і соціального прогресу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання міграційного руху людських ресурсів є поширеним напрямом досліджень відомих українських вчених Е.М. Лібанової та О.В. Позняка [3; 4], О.А. Малиновської [7], І. Маркова, В. Трощинського, К. Чернової, А. Шевченка, У. Садової, З. Бараник [1] та ін. Разом з тим, детально розглядаючи міграційні процеси, науковці багато уваги у своїх дослідженнях приділяють саме трудовій міграції, залишаючи при цьому без достатнього вивчення проблему пов'язану з міграцією інтелектуальних кадрів.

Постановка завдання. Мета статті полягає в дослідженні міграції наукових кадрів в Україні, з'ясуванні основних причин процесу її поширення та виявленні основних заходів щодо зменшення обсягів еміграції науковців та збереження інтелектуального потенціалу.

Виклад основного матеріалу. Дослідження даної теми продиктоване низкою серйозних змін у соціальному, політичному та економічному житті України. Після набуття Україною незалежності, одним із здобутків демократизації суспільного життя стало усунення обмежень на перетин державного кордону, забезпечення вільного пересування громадян. Сьогодні, домінуючою тенденцією у міжнародних відносинах є глобалізація, одним з проявів якої виступає міжнародна еміграція робочої сили. Особливе місце еміграції робочої сили в сучасних умовах визначається насамперед високою динамікою, швидким реагуванням на зміни у суспільстві та економіці. Все більшого поширення і значення набуває переміщення людських ресурсів, зумовлене соціально-економічними, військовими, етнічними та релігійними чинниками. Швидке зростання масштабів міжнародної еміграції, залучення до неї значних обсягів трудових ресурсів робить актуальним дослідження міжнародної еміграції робочої сили як однієї з форм світових господарських зв'язків та її впливу на світове господарство. Еміграція населення сьогодні виступає своєрідним каталізатором цього процесу, адже вона є одночасно причиною (консолідації культур, релігій) та наслідком («стирання кордонів» між етносами, державами) глобалізації. Однак, українська еміграція не є явищем, пов'язаним лише із світовими тенденціями. Особливістю мотивації до переселення наших громадян на нові місця проживання та працевлаштування за кордоном є кризові економічні чинники всередині держави.

Сучасний етап глобалізації, європеїзації соціально-економічних процесів та явищ визначив міграцію наукових кадрів як вагому, інтелектуальну за змістом форму міграційних переміщень населення, яка активізується зі створенням єдиного «Європейського простору вищої освіти» (EHEA) і «Європейського простору досліджень» (ERA). Втілення ідеї для спільного ринку Європейського Союзу свободи руху знань має відкрити кордони між історично різними освітніми системами, активізувати академічний рух – для студентів, викладачів і дослідників через введення чіткої і зрозумілої для всіх учасників процесу системи дипломів, прозорість присудження наукових ступенів, еквівалентність кваліфікацій тощо [12].

Варто зауважити, що поняття інтелектуальної міграції є складовою ширших міграційних проблем, які насамперед стосуються «відтоку мізків» («brain drain»). Термін «відтік мізків» є аналогією до руху капіталу, який відбувається в одному напрямку – з країни. Вперше термін вжило Британське королівське товариство, щоб описати відтік науковців до США та Канади у 1950-60-х рр. [16].

Проте, з проведенням досліджень у цій сфері, почали виокремлювати такі поняття, як «обмін мізками» (brain exchange), «відтік мізків» (brain drain), «розтрата мізків» (brain waste), «приріст мізків» (brain gain). Відповідно, останнє з цих понять позначає приплив у країну високоосвічених та висококваліфікованих мігрантів. Класичним прикладом є США, куди традиційно мігрують науковці [11].

До основних причин процесу поширення інтелектуальної міграції в більшості країн відносять:

- нестабільну економічну ситуація в країні, а також вигідні умови найму висококваліфікованих спеціалістів за кордоном;
- постійне зниження соціального статусу вченого та спеціаліста;
- те, що результати роботи вчених та спеціалістів часто не знаходять своєї остаточної реалізації;
- забезпечення родинного добробуту;
- за кордоном більшою є можливість реалізувати свої знання та досвід;
- політична нестабільність;
- нетерпимість національного та релігійного характеру;
- зростання безробіття в країні, навіть серед висококваліфікованих спеціалістів [6].

Питання міграції вчених потрібно розглядати через дві вузькі проблеми. По-перше, це академічна мобільність, як невід'ємна (і позитивна) складова наукової спільноти сьогодні. По-друге, це академічна міграція, яка однозначно є негативним явищем для науки у країні, з якої виїжджають, у випадку, якщо науковці-емігранти не планують повертатись з набутим закордоном досвідом.

Нагадаємо, що однією зі складових стабільного довгострокового зростання (одночасно з новими технологіями через інновації) визначається людський капітал. Виходячи з цих міркувань, суспільство повинно акцентувати увагу саме на формуванні людського капіталу та ефективному його використанні. В контексті зазначеного, відмітимо, що збільшенню людського капіталу сприяє не лише якісна освіта на всіх рівнях, а й здатність проводити науково-дослідну роботу безпосередньо на підприємствах [17].

Окремі дослідники вбачають і деякі позитивні наслідки еміграції. Серед них грошові перекази з-за кордону, повернення емігрантів з додатковими навичками, набутими за кордоном, налагодження академічних та бізнесових мереж. Тим не менше, суспільні втрати від міграції, а насамперед міграції науковців та інших висококваліфікованих осіб, значно перевищують згадані позитиви. Велика кількість високоосвічених людей, які працюють закордоном, демонструє, що країни, які розвиваються, міняють свій найбільш цінний людський капітал на грошові перекази. Найгірше в цьому те, що країна втрачає критично важливу для свого розвитку здатність розбудовувати власні інституції [11].

У 2008 р. прогнозувалось, що до 2012 року серед молодих європейців віком від 16 до 29 років отримуватимуть можливість навчатися за кордоном 15%, до 2015 року – 30% та до 2020 року – 50% від їх загальної кількості. Про те, що навчання за кордоном має стати для молодих європейців нормою, свідчать реальні дані: починаючи з 1987 р., майже 1,7 млн. студентів разом з отриманням університетської освіти, додатково вчилися в інших іноземних університетах [14].

Як засвідчило проведене соціологічне дослідження (за підтримки Світового банку) 42,8% мігрантів, що на момент опитування перебували за кордоном, мали закінчену вищу освіту, 1,4% мали ступені кандидата наук, 0,3% мали ступінь доктора наук. Опитано було 6676 осіб в 5985 домогосподарств в 63 містах України. Загалом результати демонструють, що майже половина українських мігрантів працюють на

роботах, для яких вони є надкваліфікованими, що частково підтверджує феномен «відтоку мізків» у більш широкій, соціальній перспективі. Саме в 90-ті роки ХХ ст. еміграція з України фахівців вищої кваліфікації (докторів і кандидатів наук) відзначалася особливою інтенсивністю. Так лише у 1995 р. на постійне місце проживання виїхали 243 науковці – 59 докторів і 184 кандидати наук. Основними країнами призначення у цей період були Росія, США, Ізраїль [11; 9].

Між тим, у ХХІ ст. характер еміграції науковців змінився. Починаючи з 2005 р. рівень виїзду фахівців вищої кваліфікації знижується: за останні 8 років Україну залишило 45 докторів наук і 287 кандидатів наук. Зокрема у 2014 р. виїхало 7 докторів наук і 42 кандидатів наук [15]. Хоча США, Росія і Німеччина зберігають свої позиції як країни призначення (рис. 1, 2), відбувається розширення географії спрямування українських науковців [9].

Сьогодні, у зв'язку з військовою інтервенцією та різким зниженням обмінного курсу гривні до долара, євро та валют країн – нових членів ЄС ризик еміграції науковців зростає. Запобігти цьому, принаймні частково, можливо шляхом розширення співпраці українських та західних науковців, залучення вітчизняних учених до виконання міжнародних проектів без виїзду за кордон, а також розширення системи грантів для обдарованої молоді, у т.ч. і з донорських коштів. Важливим чинником інноваційного розвитку країни є запрошення іноземних студентів на навчання у вищі навчальні заклади і подальша їх селекція як висококваліфікованих працівників. Наприклад, законодавство Німеччини надає іноземним громадянам право шукати роботу за спеціальністю протягом одного року після отримання диплому [5].

В Україні кількість іноземних студентів постійно зростає: у 2012/2013 навчальному році вона збільшилася на 61,2% порівняно з 2006/2007 навчальним роком і досягла позначки у 60,3 тис. осіб (рис. 3). Однак більшість іноземних студентів не пов'язують своє майбутнє з Україною після закінчення навчання. За даними дослідження з питань інтеграції, злочинів на ґрунті ненависті та дискримінації різних категорій мігрантів, проведеного МОМ у 2014 р., серед опитаних іноземних студентів спостерігається найбільший (порівняно з іншими категоріями мігрантів) відсоток тих, хто не зацікавлений отримувати громадянство України – 62,3% [2; 3].

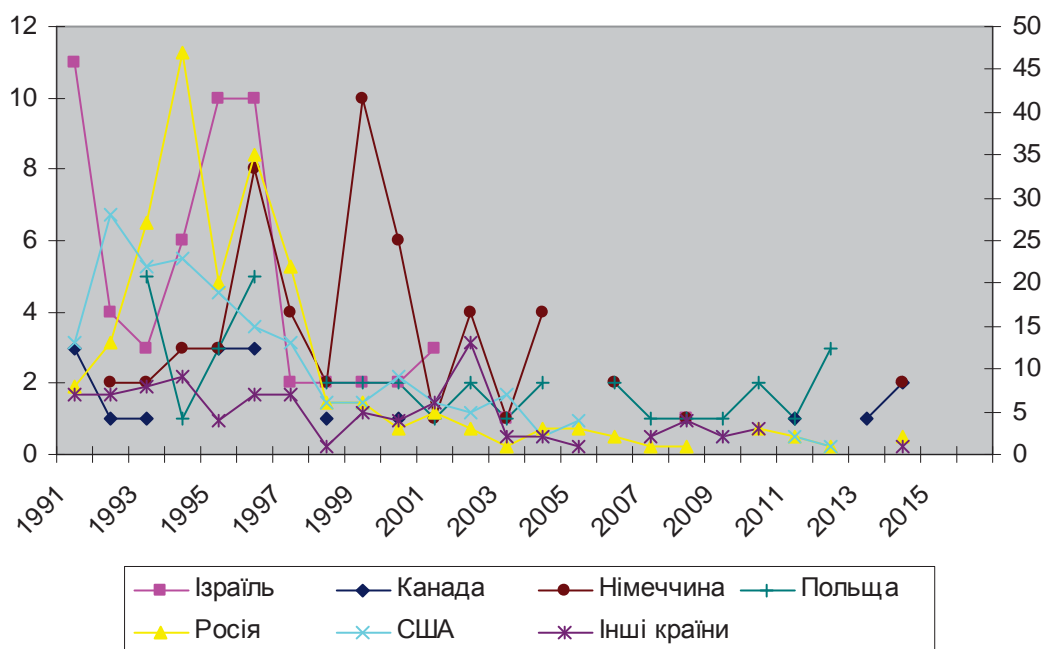

Рисунок 1 – Чисельність докторів наук, які виїхали за кордон, за країнами (осіб)

Джерело: складено авторами за даними [10].

Враховуючи, що частка науковців в загальних потоках міграції з України є відносно незначною, все-таки кількість науковців в країні зменшилась критично. Так, кількість науковців в Україні зменшилась майже в чотири рази (з 313,08 тис. осіб у 1990 р. до 82,03 тис. осіб у 2012 р.). Найбільш інтенсивно виїжджали представники фізико-математичних, технічних, біологічних та медичних наук.

Звісно ж, це зменшення відбувалось не лише за рахунок міграції, але й за рахунок перекваліфікації вчених. На жаль в Україні не ведеться повна статистика виїзду вчених за кордон. Інформація, що надається Державним комітетом статистики не може вважатись повною, оскільки вона як мінімум не включає тих науковців, що емігрують своїми силами.

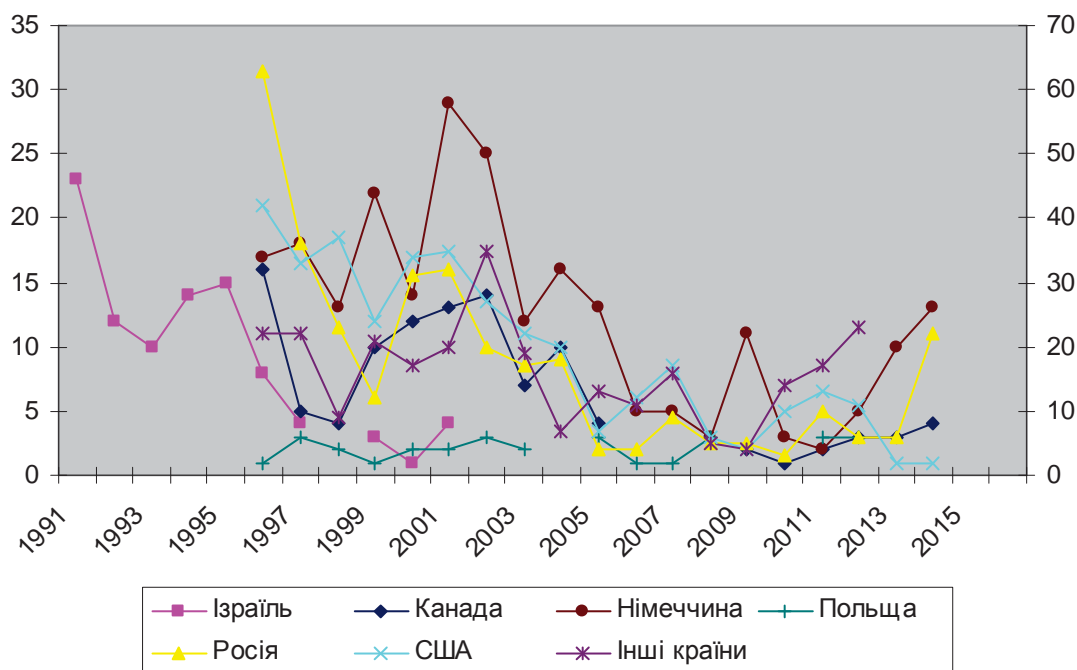

Рисунок 2 – Чисельність кандидатів наук, які виїхали за кордон, за країнами (осіб)
Джерело: складено авторами за даними [10].

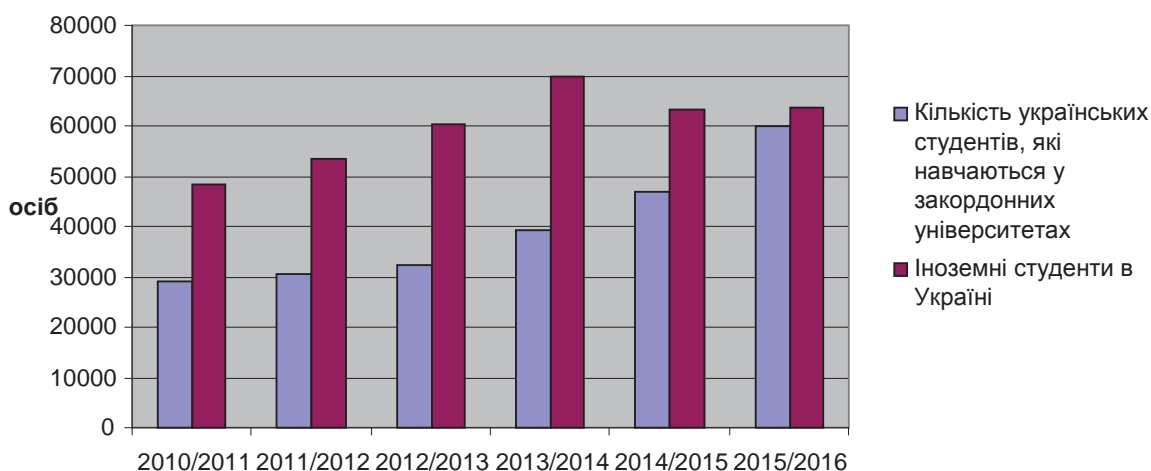

Рисунок 3 – Кількість українських студентів, які навчаються у ВНЗ за кордоном та кількість іноземців, які навчаються у ВНЗ України
Джерело: складено авторами за даними [13; 8].

Зауважимо, що в умовах глобалізації припинення виїзду фахівців вищої кваліфікації є неможливим. Отже, з позицій збереження інтелектуального потенціалу, важливим є впровадження механізму повернення мігрантів на батьківщину (перетворення міграції на тимчасову). Такі заходи мають передбачати:

- запобігання виїзду науковців та заохочення української молоді, яка здобуває освіту за кордоном;
- розширення системи грантів для обдарованої молоді, рекрутування вихідців з України з відповідною кваліфікацією;
- спрощення процедури нострифікації іноземних дипломів про науковий ступінь або кваліфікацію;
- заохочення іноземних студентів залишатися в країні після завершення навчання;
- сприяння реалізації трудових мігрантів, які повертаються до України, іммігрантів та внутрішньо переміщених осіб;
- забезпечення оновлення матеріально-технічної бази науково-дослідної сфери, створення сприятливих умов праці, з оснащеними необхідними технічними засобами лабораторіями, що сприятиме реалізації творчого та інтелектуального потенціалу;
- забезпечення участі у міжнародних програмах з інформаційного обміну для підвищення кваліфікації і інтелектуального потенціалу вченого, а також сприяти міжнародному співробітництву з можливістю здійснювати зарубіжні відрядження;
- стимулювання вітчизняного бізнесу до ефективного використання наукових розробок українських вчених.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Сучасний світ постає сьогодні як складне полісистемне утворення, що динамічно розвивається. Глобалізація призвела до активізації всіх форм міжнародної взаємодії і, зокрема, поставила на новий щабель таку форму, як еміграція робочої сили, яка виступає важливою складовою міжнародних економічних відносин. Отже, швидка інтенсифікація міжнародних міграційних процесів, про що свідчать цифри Міжнародної організації праці (у 2015 р. у всьому світі налічувалося 244 млн. міжнародних мігрантів, а у 1990 р. – 154,2 млн.), разом з урізноманітненням складу еміграції, її характеру та напрямів перетворила це явище на одне з найбільш визначальних для сучасного людства. Хоча переміщення людей були завжди присутні в історії цивілізацій, еміграції ніколи раніше так масштабно не впливали на економіку, політичне та соціальне життя, культурну сферу і країн-реципієнтів, і країн-донорів.

Наразі, зі створенням єдиного «Європейського простору вищої освіти» (ЕНЕА) і «Європейського простору досліджень» (ЕРА), відбувається активізація відтоку наукових кадрів. Навіть, враховуючи, що частка науковців в загальних потоках еміграції з України є відносно незначною, все-таки кількість науковців в Україні зменшилась критично (майже в чотири рази).

Необхідним є, з позицій збереження інтелектуального потенціалу країни, вживання низки заходів, а саме: внутрішніх, спрямованих на макроекономічну стабілізацію та оздоровлення економіки (створення робочих місць, розширення іноземного інвестування тощо) і зовнішніх, які мають забезпечити цивілізовані форми виїзду працівників за кордон та можливість їх вільного повернення з-за кордону, а також гарантії нашим співвітчизникам захисту їхніх прав за кордоном.

З кожним роком чисельність українських трудових емігрантів збільшується. Україна по праву вважається однією з найбільших країн-донорів трудових ресурсів. Проблема полягає в тому, що в нашій державі не ведеться статистика щодо реальної кількості українських громадян, які працюють за кордоном. Немає також реальних

даних щодо обсягів еміграції. Це спотворює картину еміграційних процесів в Україні, унеможливує ефективне їх регулювання і потребує більшої уваги уряду до цієї проблеми, що і визначає перспективи подальших досліджень.

Список літератури

1. Бараник З.П. Інтелектуальна міграція як об'єкт статистичного дослідження [Електронний ресурс] / З.П. Бараник // Ефективна економіка. – №6. – 2014 – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3096>
2. Динаміка чисельності іноземних студентів, які навчалися у вищих навчальних закладах України у 2006–2013 роках [Електронний ресурс] // Урядовий кур'єр. – 2013. – 29 серпня. – Режим доступу: <http://ukurier.gov.ua/uk/articles/inozemci-dedali-chastishe-obirayutdlya-navchannya/p/>
3. Дослідження з питань інтеграції, злочинів на ґрунті ненависті та дискримінації різних категорій мігрантів [Текст] / Позняк О., Федорович І.; Міжнародна організація з міграції, Представництво в Україні. – 2014. – 101 с.
4. Зовнішні трудові міграції населення України [Текст] / За ред. Е.М. Лібанової, О.В. Позняка. – К.: РВПС України НАН України, 2002. – 206 с.
5. Інноваційна Україна 2020 : національна доповідь [Текст] / за заг. ред. В.М. Гейця та ін. ; НАН України. – К., 2015. – 336 с.
6. Історичне формування міжнародної інтелектуальної міграції [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://p-for.com/book_411_glava_34_6.10._%D0%86storichne_formuvannja_.html
7. Малиновська О.А. Мігранти, міграція та Українська держава: аналіз управління зовнішніми міграціями [Текст] : моногр. / О.А. Малиновська. – К.: Вид-во НАДУ, 2004. – 236 с.
8. Міграція в Україні: факти і цифри 2016 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://iom.org.ua/sites/default/files/ff_ukr_21_10_press.pdf
9. Наукова та науково-технічна діяльність в Україні у 2013 році: доповідь [Електронний ресурс] / офіц. веб-сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua
10. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
11. Світяшук А., Стадний Є. Академічна міграція [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.cedos.org.ua/uk/osvita/akademichna-mihratsiia>
12. Семів Л.К. Освітня міграція як фактор розвитку територіальних міграційних систем: національний та європейський контекст [Текст] / Л. К. Семів // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. – 2013. – Вип. 3(101). – С. 244–253.
13. Стадний Є. Кількість українських студентів за кордоном / Є. Стадний [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.cedos.org.ua/uk/osvita/56>
14. Урядовий портал, 20.09.2013. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/control/>.
15. Фахівці вищої кваліфікації в Україні у 2013 році : доповідь [Електронний ресурс] / офіц. веб-сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua
16. Dervin. F. Introduction / F. Dervin // *Analysing the Consequences of Academic Mobility and Migration* / Ed. by Fred Dervin. – Cambridge, 2011.
17. Romer P. Endogeneous Technological Change [Текст] / P. Romer // *The Journal of Political Economy*. – Vol. 98, No.5, Part 2. – 1990. – p. 71–102.

References

1. Baranyk, Z.P. (2014). *Intelektual'na mihratsiya yak ob'yekt statystychnoho doslidzhennya* [Intelligent migration as the object of statistical research]. *Efektivna ekonomika - Effective economy*, 6. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3096> [in Ukrainian].
2. *Dynamika chysel'nosti inozemnykh studentiv, yaki navchalysya u vyshchyykh navchal'nykh zakladakh Ukrayiny u 2006–2013 rokakh* [Changes in the number of foreign students studying in higher educational institutions of Ukraine in 2006-2013 years]. (2013, August 29). *Uryadovyy kur"yer*. Retrieved from <http://ukurier.gov.ua/uk/articles/inozemci-dedali-chastishe-obirayutdlya-navchannya/p/> [in Ukrainian].
3. Poznyak, O. & Fedorovych, I. (2014). *Doslidzhennya z pytan' intehratsiyi, zlochyniv na grunti nenavysti ta dyskryminatsiyi riznykh katehoriy mihrantiv* [Study on Integration of hate crimes and discrimination of different categories of migrants]. *Mizhnarodna orhanizatsiya z mihratsiyi, Predstavnystvo v Ukrayini* [in Ukrainian].
4. Libanova, E.M. & Poznyak, O.V. (2002). *Zovnishni trudovi mihratsiyi naseleennya Ukrayiny* [External labour migration of Ukraine]. Kyiv: RVPS Ukrayiny NAN [in Ukrainian].

5. Heyts, V.M. (2015). *Innovatsiyna Ukrayina 2020 : natsional'na dopovid' [Innovative Ukraine 2020: national report]*. Kyiv: NAN Ukrayiny [in Ukrainian].
6. Istorychne formuvannya mizhnarodnoyi intelektual'noyi mihratsiyi [Historical shaping the international intellectual migration]. *p-for.com*. Retrieved from: http://p-for.com/book_411_glava_34_6.10._%D0%86storichne_formuvannja_.html [in Ukrainian].
7. Malynovs'ka, O.A. (2004). *Mihranty, mihratsiia ta Ukrains'ka derzhava: analiz upravlinnia zovnishnimy mihratsiiamy [Migrants, Migration and the Ukrainian government: analysis upravlinnya emigration]*. Kyiv: Vyd'vo NADU [in Ukrainian]
8. Mihratsiya v Ukrayini: fakty i tsyfry [Migration in Ukraine: Facts and figures]. *iom.org.ua*. Retrieved from http://iom.org.ua/sites/default/files/ff_ukr_21_10_press.pdf [in Ukrainian].
9. Naukova ta naukovo-tekhnichna diyal'nist' v Ukrayini u 2013 rotsi [Scientific and technical activities in Ukraine in 2013]. *ukrstat.gov.ua*. Retrieved from: www.ukrstat.gov.ua [in Ukrainian].
10. Ofitsiyeni sayt Derzhavnoyi sluzhby statystyky Ukrayiny [The official website of the State Statistics Service of Ukraine]. *www.ukrstat.gov.ua*. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].
11. Sviyashchuk, A. & Stadnyy, Ye. Akademichna mihratsiya [Academic migration]. *cedos.org.ua*. Retrieved from <http://www.cedos.org.ua/uk/osvita/akademichna-mihratsiia> [in Ukrainian].
12. Semiv, L.K. (2013). Osvitnya mihratsiya yak faktor rozvytku terytorial'nykh mihratsiynnykh system: natsional'nyy ta yevropeys'ky kontekst [Educational migration as a factor of regional migration systems: national and European context]. *Sotsial'no-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrayiny - Social-economic problems of the modern period Ukraine*, 3(101), 244-253 [in Ukrainian].
13. Stadnyy, Ye. Kil'kist' ukrayins'kykh studentiv za kordonom. [The number of Ukrainian students abroad] *cedos.org.ua*. Retrieved from <http://www.cedos.org.ua/uk/osvita/56> [in Ukrainian].
14. Uryadovyy portal [Governmental portal]. (2013, September, 20). *kmu.gov.ua*. Retrieved from <http://www.kmu.gov.ua/control/> [in Ukrainian].
15. Fakhivtsi vyshchoyi kvalifikatsiyi v Ukrayini u 2013 rotsi [Highly qualified specialists in Ukraine in 2013] *ukrstat.gov.ua*. Retrieved from www.ukrstat.gov.ua [in Ukrainian].
16. Dervin, F. (2011). *Introduction. Analysing the Consequences of Academic Mobility and Migration*. Fred Dervin (Ed.). Cambridge [in English]
17. Romer, P. (1990). Endohenni tekhnolohichni zminy [Endogeneous Technological Change]. *Zhurnal politychnoyi ekonomiyi - The Journal of Political Economy*, 98, 5, 71-102 [in English].

Michailo Romanjuk, Professor, Doctor of Economic Sciences, Honored Worker of Science and Technology of Ukraine

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk, Ukraine

Zinaida Smutchak, Associate Professor, PhD in Economics (Candidate of Economic Sciences)

Kirovograd Flight Academy of National Aviation University, Kropyvnytskyi, Ukraine

Emigration of Intellectual Potential of Ukraine: Causes, Volume, Consequences

One of the important factors in the formation of their own national policy is taking into account the current migratory trends in the context of Ukraine's participation in European and global migration space. The purpose of the article is to study the nature of intellectual migration in Ukraine, clarifying the main reasons for its distribution process and identifying key measures to reduce the volume of emigration of scientists.

Particular threat to social-economic development of country and sustainable development of society is intellectual migration, because the formation of highly qualified scientific personnel, the accumulation of intellectual capital, increase scientific and technological potential of the country is one of the important factors of economic and social progress. The most intensive emigration from Ukraine of highly qualified specialists (doctors and candidates of sciences) was observed in 90 years of the twentieth century. The main destinations during this period were Russia, the USA, Israel.

Every year the number of Ukrainian labour immigrants increases. Ukraine is considered one of the largest donor of workforce. From the standpoint of preserving intellectual potential, it is important to implement the mechanism for the return of migrants to their homeland (transfer to temporary migration).

migration, intellectual migration, academic mobility, emigration of population, migratory movement

Одержано (Received) 18.05.2017

Прорецензовано (Reviewed) 24.05.2017

Прийнято до друку (Approved) 29.05.2017